

УДК 811.161.2'38 Франко+81'42:1
DOI: 10.31558/1815-3070.2024.47.6**АСПЕКТУАЛЬНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ
ЛІНГВОФІЛОСОФІЇ ІВАНА ФРАНКА
(НА МАТЕРІАЛІ АНАЛІЗУ ЕПІГРАМОТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКА)**

Дослідження виконане у фокусі теорії еґо-тексту й спроектоване на вивчення лінгвофілософії І. Франка, що презентована в епіграмах мовної особистості письменника як особливому типі дискурсу, який віддзеркалює майстерність у моделюванні образних засобів (антитези, епітета, метафори, перифрази, порівняння, уособлення, алогізму, макаронічного мовлення та ін.), мовної гри, в актуалізації експресивних синтаксичних конструкцій. Водночас мовні одиниці епіграмного тексту презентують оригінальне семантичне й прагматичне навантаження, своєрідність омовлення категорії оцінки. Епіграми І. Франка виразно відображають його інтелектуальну й лінгвокреативну спроможність. Письменник вербалізує мовленнєвий жанр уципливості в поєднанні з комунікативними жанрами рекомендації, настанови, спонукання, докору, побажання, зауваги та ін. Характерна риса мовомислення письменника – висока майстерність у моделюванні іронії із залученням прийому контрасту. Франко створив такі різновиди епіграмного жанру, як епіграми-філософемі, епіграми-присвяти, епіграми-описи політичного, естетичного, ціннісно-оцінювального, емоційно-чуттєвого спрямування, епіграми-самокритики чи епіграми-самоіронії.

Ключові слова: дискурс, еґо-текст, епіграма, Іван Франко, категорія оцінки, лінгвофілософія, мовна особистість, прагматика, семантика.

«Іван Франко істотно збагатив українську літературу сатиричними жанрами, стильовими прийомами гумору, сатиричної гіперболи, фантастики і гротеску, наративною формою містифікації, засобами типотворення з їх необмеженими можливостями обсервації суспільно-політичного життя. Сатира Івана Франка – це більше ніж просто “прихована насмішка”, що спрямовується на створення комічних ситуацій і загалом не виходить поза вузькі рамки одиничного тропу.

Світоглядна функція сатири якраз і полягає в можливості бачити в ній головний принцип світобудови, за допомогою якого можна пояснити ті процеси довколишньої дійсності, що не піддаються аналізу людського раціо»

(Г. Марчук)

Вступна частина. Постановка проблеми. У сучасному українському мовознавстві активно розвивається теорія еґо-тексту, Я-лінгвістики, або лінгвістики персонального дискурсу, що проектується, зокрема, й на вивчення спадщини вишуканих українських лінгвоперсон, до яких, без сумніву, уналежнюємо й І. Франка. Наголосімо, що вивчення еґо-тексту сприяє «більш глибокому розумінню кожної мовної особистості, усвідомленню характеру персонального мовного простору, своєрідності мовомислення, лінгвокреативності, манери мовлення, комунікативних стратегій і тактик, що виявляються саме під час творення персональних, інтимних чи інтимізованих текстів» (Kosmeda 2022: 105).

В авторському розумінні его-текст – це «персональний текст (дискурс), сконструйований лінгвокреативною діяльністю особистості, що твориться крізь призму власного Я й базується на діалозі (комунікації) з *Alter Ego*, власною пам'яттю, Іншими з актуалізацією [...] власної пам'яті й ґрунтується на особистому досвіді, що вироблений у контексті буття особистості у відповідній культурі в певний час і в певному просторі» (Космеда 2019: 15). Его-текст фіксує вияв мовної свідомості його автора з урахуванням низки параметрів: почуттів, інтенцій, інтимних думок, надій, мрій, оцінок, характерних рис мовлення, психотипу, характеру (див.: Космеда 2019: 10). Его-текст вербалізує досвід наратора, насамперед щодо впливу на нього його соціального оточення (див.: Космеда 2012).

Обшир дискурсивної спадщини Івана Франка містить, як відомо, різножанрові тексти, серед яких яскраво презентовані його его- або персональні тексти. До них належать епістемі, афоризми, епіграми, а також щоденники, мемуари, автобіографії та ін., що демонструють блискучі зразки українського національного персонального дискурсу, який у сукупності *не був об'єктом докладного лінгвістичного аналізу*, як, зокрема, потребує аналізу й епіграмний дискурс письменника, що містить переклади епіграм із грецької, чеської, словацької та ін. мов (див.: Франко 1977, т. 8: 274–278) і оригінальну епіграмну творчість, що презентована польською («Епіграми на кн[язя] Домініка Заславського» /див.: Франко 2008–2009: 110–112/) та українською мовами. Отже, наукова розвідка є *актуальною* і має зазначену *новизну*.

Об'єкт цієї статті – лінгвофілософія І. Франка, **предмет** – епіграмний дискурс письменника як один із типів його его-тексту. **Мета** наукової студії – аспектуально окреслити своєрідність українськомовного епіграмного дискурсу І. Франка з огляду на можливості його багатоаспектного аналізу, зокрема й у фокусі теорії его-тексту. З метою співвідносяться такі **завдання**: (а) окреслити дослідницькі підходи до інтерпретації жанру епіграми, (б) з'ясувати проблематику епіграм І. Франка та їхніх адресантів, (в) схарактеризувати мовні засоби, актуалізовані письменником у дискурсі епіграм, виокремивши особливості семантичного і прагматичного навантаження епіграмного дискурсу, своєрідність реалізації категорії оцінки; (г) узагальнити типи епіграм за їх співвідношенням із мовленнєвими жанрами та (ґ) виокремити гібридні жанри епіграм. *Дослідницький матеріал* складає дискурсивний простір епіграм І. Франка, вибраний із 2-го (Франко 1976) і 52-го (Франко 2008) томів зібрання творів письменника в 50-ти томах з урахуванням додаткових томів, зокрема йдеться про тексти епіграм, що містяться у збірці «Сучасний літопис [1884]» (Франко 2008: 39–75). Авторська картотека складає понад 200 епіграмних текстів.

Дослідження має певне значення для теорії українського мовознавства, насамперед: (а) лінгвістичного франкознавства, (б) лінгвістики тексту, (в) лінгвістики персонального дискурсу (его-тексту), (ґ) лінгвостилістики, (г) теорії лінгвоперсонології. **Практичне значення** наукової студії полягає в тому, що

описаний матеріал може слугувати базою (а) для створення словника епіграм І. Франка; крім того, його можна використати під час читання авторських курсів чи курсів за вибором в українських вишах, зокрема таких дисциплін, як «Епіграмний дискурс Івана Франка», «Епіграмотворчість вишуканих українських лінгвоперсон» та ін.

Вивчення епіграмних его-текстів І. Франка потребує актуалізації передусім таких *методів мовознавства*, як *контент-аналіз* та *дискурс-аналіз*, що сприятимуть *розумінню* інтенцій автора епіграм щодо інтерпретації феноменів соціальної дійсності й *визначенню*, у який спосіб цю дійсність вербалізовано: ідеться про врахування історичного та соціального контекстів, усвідомлення діалогу конкретної мовної особистості з її оточенням, розуміння характеру стосунків лінгвоперсони із довкіллям; залучення *історико-культурного* аналізу дає змогу врахувати екстра- та інтралінгвістичні чинники впливу на мовотворчість письменника; *аксіологічний метод* допоможе виокремити ціннісні орієнтири лінгвофілософії І. Франка, схарактеризувати специфіку омовлення категорій емотивності та оцінності в его-текстовому просторі епіграм; метод *контекстуально-інтерпретативного* аналізу сприятиме визначенню прагматичного навантаження розглядуваного епіграмного тексту. *Описовий* метод спроектуємо на виклад теоретичного матеріалу, омовлення авторських рефлексій та інтенцій, окреслення висновків.

Аналіз останніх досліджень. В останні роки жанр епіграми привертає увагу і мовознавців, і літературознавців: його досліджують у проєкції на творчість українських (Ю. Миненко (Миненко 2019: 60–70); І. Немченко (Немченко 2018: 239–242)) та іноземних авторів (З. Бандурко (Бандурко 2022)), зокрема й у порівняльному ракурсі (О. Зосимова (Зосимова 2013: 70–84)); звертають увагу на сучасні їх зразки, що актуалізовані в українському дискурсі сьогодення і змодельовані сучасними українськими письменниками (О. Гарачковська (Гарачковська 2019: 134–145)); учені з'ясовують семантико-прагматичний потенціал цих критично-сатиричних текстів та їх функційне семантико-прагматичне навантаження; пропонують теоретичне осмислення жанру рецензії (І. Яремчук (Яремчук 2021: 86–90)). Епіграми І. Франка в літературознавчому аспекті частково досліджували такі вчені, як Ю. Климюк (Климюк 1998: 37–49), Г. Марчук (Марчук).

Виклад основного матеріалу. Нагадаймо, що жанр епіграми створений в епоху Античності (Платон, Сапфо, Анакреонт, Катулл, Марціал, Ювенал та ін.), але він продовжує розвиватися і сьогодні, як удосконалюється й дефініція цього жанру. В одному з найбільш поширених словників-довідників літературознавчих термінів міститься таке визначення: це «жанр сатиричної поезії дотепного, дошкульного змісту з несподіваною, градаційно завершеною кінцівкою (пуантом)» (Літературознавчий... 2007: 233). З актуалізацією теорії его-текстів пропонуємо таке авторське тлумачення терміна *епіграма*: короткий злободенний сатиричний текст, що презентує сатиричне осмислення довкілля, інколи з проєкцією на власну персону (своєрідність авторського сприйняття світу, вияв власних почуттів та емоцій тощо); такий текст спрямований на висміювання чи

глузування над певними об'єктами чи суб'єктами довкілля (явище, особа, включаючи й персоналію автора /самопоглядання, самокритика/, подія та ін.). Епіграми – наслідок авторської інтимізованої оцінки. Тексти епіграм моделюються відповідно до характерних ідіостильових рис авторів, презентують потенціал у творенні авторських конотацій, асоціацій, додаткових значень слів, словосполучень чи виразів загалом (актуалізується категорія «підтекст»), їх супровідних семантико-прагматичних відтінків, дискурсивної орнаменталіки загалом, своєрідно виражається система експресивних, емоційно-оцінних мовних засобів, моделюються індивідуалізовані прагматичні смисли. Епіграма виразно омовлює основні світоглядні засади їх автора, думки письменника вербалізуються крізь духовну призму авторського Его, що визначає його життєву позицію, окреслює горизонти світобачення, світорозуміння і світовідчуття, надає соціального смислу життєвій меті.

І. Франко намагався зробити світ, який його оточував, кращим, тому його епіграми спрямовані на тих людей і ті реалії довкілля, діяльність яких його найбільше хвилювала і, зокрема, обурювала, на те, із чим письменник не міг погодитися.

Низка епіграм спроектована на оцінювання рис характеру чи деяких аспектів діяльності окремих персоналій. Інколи простежуємо бажання І. Франка своєрідно *евфемізувати епіграму*, приховавши справжнє ім'я та прізвище адресата. Для цього він використовує: (1) власну систему скорочень прізвищ (*Ве-рий – Верхратський*) чи прізвищ та імен (*В-ові П-ому – Венедиктові Плоцанському*); актуалізує (2) лише повні форми імен тих, кому присвячена епіграма, не називаючи прізвищ (*Богдан – Богдан Дідицький*); або (3) використовує псевдоніми (*Дранмор – Фердинандт Шмідт*); (4) загалом не вживає жодних антропонімів, не бажаючи, очевидно, образити адресата прямою і точною ідентифікацією особи, проте в окремих випадках (5) називає прізвище реального адресата епіграми (*Тит Блонський* /«Сучасний літопис [1884], I січень, 1 січня»/ /Франко 2008, т. 52: 39/; *Василь Нагірний* /«Сучасний літопис [1884], 8 марта»/ /Франко 2008, т. 52: 46/). Методика визначення адресантів епіграм базується на аналізі відповідної дискурсивної інформації: у цьому разі допомагають відповідні коментарі, що містяться у виданнях творів І. Франка. Інколи письменник може давати вказівку на *прецедентну ситуацію*, що спонукала його написати ту чи ту епіграму, наприклад, «*До Дранмора, прочитавши його поему “Regium”*». Кілька епіграм присвячено (1) *Івану Верхратському (Ве-рий)* – українському галицькому педагогу, мовознавцю, письменнику, громадському діячеві, учителю І. Франка: простежуємо легку іронію щодо рис характеру та продуктів поетичної творчості І. Верхратського, хоч загальновідомо, що І. Франко й усвідомлював роль свого вчителя щодо його впливу на вироблення літературного смаку в письменника, тобто автор загалом позитивно поцінював адресанта епіграм, порівн.: *Хто се – Ве-рий? О, се демократ, / Але не Йванові простому брат!* («Вер-ий») (Франко 1976, т. 2: 284; див. Коментарі, т. 2: 492); *Він ходив – слова збирав, / А з тих слів – стихи уклав, / Але ще б му раз піти, / Духу до стихів найти* («Словар-поет») (Франко 1976, т. 2: 283; див. Франко Коментарі, 1976, т. 2: 492); (2) письменнику й

журналісту реакційного спрямування, засновнику газети «Слово» **Богдану Дідицькому** (Богдану) (див. Франко Коментарі, 1976, т. 2: 492). Засуджується аморальність цієї персони, порівн.: *Вначалі бі «Слово» у Бога, – / Богдан його відтам украв, / Стесав з нього божу подобу / І чорту за гроші продав («Слово»)* (Франко 1976, т. 2: 284); **(3)** галицькому діячеві москвофільського табору, історик у й журналісту монархічно-клерикального спрямування **Венедиктові Площанському** («В-ові П-ому») (див. Франко Коментарі: 1976, т. 2: 492): *Слово – чудний дар природи, світ ним ясний, вольний став; / Але ти ним світ рутенський довгий час в тюрмі держав / Та природа ж тих караї, хто відбіг від прав її, – / Як негідному – дар слова, певно, відбере тобі («В-ові П-ому»)* (Франко 1976, т. 2: 284); **(4)** швейцарському поету **Фердинанду Шмідту**, послідовнику філософії А. Шопенгауера, який мав псевдонім **Дранмор**, порівн.: *О Дранмор, Дранмор, німче вузловатий, / Яку ти муку навернув на мене, / Смерть закрива мені життя ясенне / Й не хоче щезнути з моєї хати. / Я ж знаю сам, що раз мені вмирати, / Та чи в ніщо я розпливусь страшенне? / Так, як в машині огнище студене, / Дарма від неї руху й праці ждати. / Та що мені думками в тьмі блудити? / Поки вогонь в машині моїй тліє, / Я хочу жити і людей любити. / Хай жаден світ за гробом не яснє, / Чи ж тьмою смерті світ життя мутити? / Лиш той, хтожить умів, вмирать не пожаліє («До Дранмора», прочитавши його поему “Reguіem”»)* (Франко 1976, т. 2: 284); **(5)** галицькому педагогу й політичному діячеві **Амврозію Яновському**: *В далекім Римі ти поліг: змогли / Тебе літа і невсипуці труди! / О, стій там, мов протест науки проти тьми / І Русі проти езуїтської облуди!* («Амврозію Яновському») (Франко 1976, т. 2: 380); **(6)** галицькому церковному діячеві **Михайлові Малиновському – Павликові Теофілу, Халяві** присвячено епіграму, що оформлена у вигляді шумки – традиційної подільської жартівливої пісні, близької до коломийки, яку виконували лірники: *Брр-брр-брр! / Вхопивсь попів дур: / Уперлися, як навмисне, – / А най же їх дундер свисне! / Завалили жур. / Ах! Ах! Ах, – / Погадати страх! / Я й Халява за прихирства / Скасовані з проводирства, – / Das ist Spott und Schmach!* (пер. з нім.: *Це жарт і ганьба!* – Т. К.) («Шумка О. Павликова») (Франко 1976, т. 2: 383).

Наведемо кілька епіграм, у яких вербалізовано **оцінку діяльності тогочасних періодичних видань**, наприклад: **щодо газети «Слово»** (щоденна газета, орган москвофільської партії, монархічно-клерикальне видання; газету друкували у Львові в 1861–1887 рр. і отримували таємні субсидії від російського самодержавства /див. Франко Коментарі: 1976 т. 2: 492/) і **журналу «Правда»** (літературно-науковий і політичний журнал, що виходив у Львові 1867–1897 рр. і був орієнтований на австрійську монархію /див. про це: Франко Коментарі: 1976, т. 2: 493/): *Чом «Слово» на «Правду» раз в раз ворогує? / Бо правди-то іменно «Слову» хибує («Слово» і «Правда»»)* (Франко 1976, т. 2: 283); **щодо «Нового Пролому»** (журнал реакційного напрямку, що виходив у Львові 1883–1887 рр. як продовження колишнього журналу «Пролом» /див. про це: Франко Коментарі 1976, т. 2: 519/): *«Презрєньє, презрєньє» / Ти мав для нас лишень / За те, що ми не віримо / В твій «епохальний день». / Дай бог, щоби неправдою / Був скорбний голос наш, – / Щоб руської будущини / Ти був чуткая*

страж! / І щоби той прославлений / Твій «епохальний день» / Началом ганьби, горя, сліз / Не був для нас лишень! («Новому Проломові» в альбомі) (Франко 1976, т. 2: 380).

Франко оцінює *діяльність міст Галичини*, зокрема і його рідного Дрогобича та міських мешканців, окремих представників міської влади, порівн.: *Над Тисменичкою-ріков, / Що звесь «нафтовов калюжсев», / Там город преславний Дрогобич лежить, / Преславний, та не дуже. / І хоч Борислав, Трускавець, / Стебник і другі діти / На нього сиплють слави блеск / Він якось не міг прояснити. / І хоч дрогобицькі самі / Те ж лепські горожани, / Цибулярі і зваричі, – / Все ж місто їх мало знане. / Та й не скажу, / Щоб мало вни / О славу міста дбали: / Щоб в світі вславитись, чого / Вони не виробляли! / Свій храм готицький, що їм ще, / Мабуть, Ягайло ставив, / Рішили вкрити соломою, / Щоб вкрити себе вічною славов. / Їх бурмистр тож рахунки вмів / Робити безпримірні: / П'ятнадцять ринських за мітлу, / А тридцять за два свірні* («Похвала Дрогобича») (Франко 1976, т. 2: 349).

Окремі епіграми *спроєктовані на висміювання людських вад*, зокрема й щодо вияву емоцій, наприклад, щодо почуття *гніву*: *Гнів – се огонь. Чим більше дров кладеш, / Тим ярче полум'я лютує ясне; / А перестань докидувати дров / Як стій загасне. / Як моряки в час бурі все з судна / У море мечуть, щоб судно влегшити, / А стихне буря, жаль їм стане страт, / Почнуть тужити, – / Так і гнівний у лютому розпалі / Не тямить, що здорове, що боляче; / А гнів мине, – згадавши, що накоїв, / Запізно плаче* (б/н) (Франко 1976, т. 2: 192).

Деякі епіграми презентують *гендерну компетенцію І. Франка*, зокрема вербалізацію іронії щодо характеру жінки – її здатності діяти всупереч чоловіку, традиційну чоловічу оцінку жіночої логіки, що змодельовано у вигляді діалогу: *«Здоров, Степане! Що ти робиш, / Що понад річку з жердю ходиш. «Ох мене скрута вчепилася: / Десь моя жінка втопилася» / «Та що ж, Степане, бог з тобою? / Її шукаєш верх рікою?» / «А як же ж, друже, ти гадаєш? / Моєї жінки ти не знаєш? / Хоч і втопилась моя мила / То вниз водою не поплила»* (б/н) (Франко 1976, т. 2: 196). Однак І. Франко визнає й позитивні якості жінки, її розум: *Говорить вість, що перша в раю Єва / Зерішила пізнанням добра і зла, / Вкусивши плід з заказаного древа. / І плоду того мужеві дала. / Хто хоче може вірить тому. / Та тут же й заковика немала, / Що в доброму порівняно, як і в злому, / Жона для мужа вчителька була* («Перша вчителька») (Франко 1976, т. 2: 377).

І. Франко *іронізує над людськими вадами*, насамперед тими, які різко сприймає сам письменник, зокрема *відсутність ученості*, порівн.: *Ворог батько, ворог мати, / Що не вчили сина! / І піде він в світ блукати, / Як та сиротина. / Як між павами ворона / Поваги не має, / Так невчений в товаристві / Голову схиляє* (б/н) (Франко 1976, т. 2: 197); *пустослів'я, невідповідність слів ділу*, наприклад: *Як промінясто гарний цвіт, / Барвистий та без запаху, / Так гарні та пусті слова / Того, хто не сповняє їх. / Як промінясто гарний цвіт, / Барвистий, любо запашний. / Так гарні і плідні слова того, / Хто чинить після них* (б/н) (Франко 1976, т. 2: 197).

Епіграми проєктуються, головню, на *події політичного життя*, зокрема текст «Сучасного літопису [1884]» містить низку *політичних епіграм на щодень*, що висміюють: (1) *громадських і політичних діячів, їхню діяльність у популярних тогочасних журналах*, порівн.: *О, руськая мова, не знищить тебе / Ніякий вже ворог сторонський; / Та з наміром скритоубійчим шкребе / Страшні фейлетони Тит Блонський* («Сучасний літопис [1884], I січень, 1 січня») (Франко 2008, т. 52: 39); *Василю Нагірний, ти стоїш / Перед «Словом» і «Проломом»: / Тобі відняли, що ти дома зробив / Пришили ж, чого не зробив поза домом* («Сучасний літопис [1884], 8 марта») (Франко 2008, т. 52: 46); *О, слава вам, «Слово» з «Проломом» ураз, / За той ваш такт безмірний! / Дай бог, щоб ніколи не був серед вас / Такий чоловік, як Нагірний!* («Сучасний літопис [1884], 10 марта») (Франко 2008, т. 52: 46); (2) *діяльність організацій, товариств, комітетів, гуртків*, порівн.: *Вибори до рад повітових ідуть. / О радуйся, Русе, від днеся! / Коли скрізь ляхи нам по лобі дадуть, / То Руская рада проснеся* («Сучасний літопис [1884], I січень, 5 січня») (Франко 2008, т. 52: 39); *А в русина наче котяче життя, / Тверде і довговічне, / Світ думав, що вмерло, – воно ще живе / Товариство педагогічне* («Сучасний літопис [1884], II лютий, 28 лютого») (Франко 2008, т. 52: 42); *Або ж чи не робить порядку, де глянь, / Той «Комітет обивательський»? / Таж план його, щоб рятувати селян, / Так щиро приятельський!* («Сучасний літопис [1884], 4 марта») (Франко 2008, т. 52: 45); (3) *роботу тогочасного уряду загалом*, порівн.: *Гурра! Починається март, а для поляків «горжкі жалі»* (пер. з поль.: «гіркі жалі» – Т. К.) / *Побачили бідні, що все те був жарт, / Що «Rząd sprzyja nam»* (пер. з поль.: «Уряд прихильний до нас» – Т. К.) і так далі («Сучасний літопис [1884], 1 марта») (Франко 2008, т. 52: 44); (4) *негативні суспільно-політичних процеси і явища*, наприклад: *Новинка! Ясенський кричить з Раштовець, / Щоб Польщу збудувати, / А Руси зробити остатній кінець, / Мазурами Русь заселяти* («Сучасний літопис [1884], 21 марта») (Франко 2008, т. 52: 48); *Вітаймо брати «трицісарський союз»! / Якраз він приходять нам впору: / Несе полякам замість Польщі «а дзусь!» / З додатком «квасного гумору»* («Сучасний літопис [1884], Цвітень, 1 цвітня») (Франко 2008, т. 52: 50); *«То все для ojczyzny* (пер. поль.: для батьківщини – Т. К.), – *рекли баранці / Із «patryotycznej owczarni»* (пер. з поль.: патріотичні вівчарні – Т. К.). / *І нищечком гроші покрали панці / У Калуші та у Комарні* («Сучасний літопис [1884], Цвітень, 24 цвітня») (Франко 2008, т. 52: 54); (5) *негативний вплив Польщі і Росії на життя галичан*: *О, певно, що вже захищать нас вони! / Вставай, о надіє, охото! / Щоб ми не згоріли на польським огни, / Шпурнуть нас в московське болото* («Сучасний літопис [1884], Май, 25 мая») (Франко 2008, т. 52: 60). Наведена епіграма містить характерні для сучасного українського дискурсу номінації – *московське болото*, а також указівку на те, що росія нас «захистить», що засвідчує високий рівень актуальності політичних епіграм І. Франка; *Не тратьмо надії, хоч весь ваш простор / Ляхи забирають прехитрі! / Ось в нашій зашиті скликає собор / Пан Адольф Добрянський у Питрі* («Сучасний літопис [1884], Май, 24 мая») (Франко 2008, т. 52: 60); (6) *політику москвофілів, що проєктуються на*

функціонування російської мови в Галичині, ставлення до української мови і т. ін.: Лукуй: літописче! Як лиш Венедик / Повернез «зъ Ивановой хаты», / То «Слово» шпурне «брудно-русский» язик, / Почне «чисто-русскимъ» писати («Сучасний літопис [1884], Май, 22 мая») (Франко 2008, т. 52: 59–60); «Народну» тобі «Торговлю» відняли, / Що так над нею трудився, / За те ще і латку тобі прип'яли, / Що в руській ти мові покпився («Сучасний літопис [1884], 8 марта») (Франко 2008, т. 52: 46).

У дискурсі епіграм І. Франко відображає притаманний йому *полілінгвізм*, а також *характеризує мовну політику, що мала місце в тогочасній Галичині*, – паралельне функціонування поряд з українською також польської, німецької і російської мов: *Брати поляки, лиш будуйте ви так / Ойчизну «monetq i trunkiem» (пер. поль.: монетою і напитком – Т. К.) / То на вашій могилі напише прусак: / «Es waren honette Halunkien» (пер. з нім.: це були порядні негідники – Т. К.) («Сучасний літопис [1884], Цвітень, 25 цвітня») (Франко 2008, т. 52: 54); У Львові, їй-богу, превесело жить! / Хто хоче, най вірить, не вірить. / «In polnischen Kreisen» (пер. з нім.: У польських колах... – Т. К.), – тут пароль звучить, – / Wird lustig drauf defraudiret (пер. з нім.: весело чинять розтрати. – Т. К.) («Сучасний літопис [1884], Май, 12 мая», т. 52: 58); Новинка! Новинка! Відкрив се «Проломъ» / В порі відновлення предплати: / «Передъ Драгомановымъ бил челомъ / Редактор «Дъла» когда-то» («Сучасний літопис [1884], 19 марта») (Франко 2008, т. 52: 48); А в дебрях «Слова» чути глас / «Русланъ» озвавсь удалий: / «Гдъ наши поэты? Гдъ наш «Парнасъ»? / И литературны журналы?» («Сучасний літопис [1884], 12 марта») (Франко 2008, т. 52: 47).*

Простежуємо *вказівку на авторську оцінку*, протиставлення себе особі, якій присвячено епіграмний дискурс, порівн.: *Посол Веловельський прилюдно заявляє, що любить русинів. Ну, кого такі пани люблять, того я з спокійним сумлінням можу не любити* (Франко Додатки 1976, т. 2: 483). Актуалізовано улюблений стилістичний прийом Івана Франка – контраст. Інколи І. Франко сам стає персонажем своїх епіграм, наприклад: *Задвірська читальня святкує сей день / Зі Львова о відчит аж просит; / Задвірський егомось злякався, хоч гинь / Бо Франко тут відчит голосить* («Сучасний літопис [1884], Май, 3 мая») (Франко 2008, т. 52: 56–57). Проте *епіграми можуть моделюватися від імені вигаданого автора*, навіть абсурдного, наприклад, *від бджіл*, що робить текст метафоричним, підтекстові категорії цілком прозорі, оскільки базуються на традиційних (типових) образах, текст презентує категорію неймовірності: *Ми маленькі сотворіння, та жало в нас остре є, / Хто не хоче го зазнати, най ся добре стереже! / Пересуди і нецтво, підле, мідяне чоло, / Несумлінність, беззасадність наше розрнить жало (б/н)* (Франко 1996, т. 2: 284). Письменник *звертається до Музи сатири* за натхненням для моделювання вдалої іронії: *О Музо сатири, для сього святиця / Ти свого вінця не відмовиш, / Бо хто ж тут вартнійший твого вінця, / Як оїсієс (пер. з поль.: отець, піп – Т. К.) Лука Бобрович* («Сучасний літопис [1884], Цвітень, 26 цвітня») (Франко 2008, т. 52: 54); іронізує над заслугами щодо писання історії: *Хоч нібито й ми до істор'ї щось десь / Своєї вкладаєм роботи, / Та буде й без нас та істор'я, як днесь, /*

Орати, збирати й молоти («Сучасний літопис [1884], Май, Пролог, 27 цвітня») (Франко 2008, т. 52: 56). Для презентації вказівки на мізерну й нікчемну роботу для правдивого відтворення історії майстерно використано неозначений займенник і прислівник як дискурсивні слова (*щось, десть*). Письменник наголошує на характері своїх політичних епіграм: не жартувати, а іронійно вербалізувати правду: *Сьогодні, як знаєте, «перший апріль», / Чи маю здурить вас стихом я? / Ой, доля нас дурить так тяжко дотіль, / Що жарт уважав би гріхом я* («Сучасний літопис [1884], 30 марта») (Франко 2008, т. 52: 49).

Серед мовних засобів моделювання іронії, прагматичних смислів виокремімо комплекс тропів, насамперед це: **(1) метафори**: *Щоб руської будущини / Ти був чуткая страж!* («Новому Проломові» в альбом») (Франко 1976, т. 2: 380); *...в машині огнище студене [...] Поки вогонь в машині мой тліє...* («До Дранмора», прочитавши його поему «Reguіem») (Франко 1976, т. 2: 284); зокрема й **метафори-перифрази**, наприклад: *Тисменичкою-ріков, / Що звесь «нафтовов калюжев»* («Похвала Дрогобича») (Франко 1976, т. 2: 349); **(2) порівняння**, наприклад: *Він не вирік правди ясно, острим словом, мов ножом* («Арістофан II») (Франко 1976, т. 2: 284); *гумором, наче громом, не спалив*, («Арістофан II») (Франко 1976, т. 2: 284); **(3) уособлення**, наприклад: *Заждемо ще троха, та ж маємо час, – / Так «Слово» й «Проломъ» погадали / Про вечірок в пам'ять Барвінського враз / Торжественно оба промовчали* («Сучасний літопис [1884], II лютий, 1 лютого») (Франко 2008, т. 52: 40); **(4) фразеологічні звороти** з їх модифікацією для моделювання нових смислів, порівн.: *водити за ніс...* («Сучасний літопис [1884], 12 марта») (Франко 2008, т. 52: 46); *як рак свисне* («Сучасний літопис [1884], 3 марта») (Франко 2008, т. 52: 44); *Що край наш – то Авгія стайня, в котрій / Порядок зробити не можна* («Сучасний літопис [1884], 2 марта») (Франко 2008, т. 52: 44); *Най буде і вашим, і нашим* («Сучасний літопис [1884], I січень, 25 січня») (Франко 2008, т. 52: 40); **(5) протиставлення однотипних конструкцій** (стверджувальних і заперечних): *Василю Нагірний, ти страшно / Перед «Словом» і «Проломом»: / Тобі відняли, що ти дома зробив / Пришили ж, чого не зробив поза домом* («Сучасний літопис [1884], 8 марта») (Франко 2008, т. 52: 46); **(6) епітети**, наприклад: *– А я проти руського veto...; ...лад буде свинський! Савчинський* («Сучасний літопис [1884], 12 марта») (Франко 2008, т. 52: 46); *їдкий стих...; огненний гумор* («Арістофан II») (Франко 1976, т. 2: 284); *німче вузловатий...; Та чи в ніщо я розпливусь страшенне?* («До Дранмора») (Франко 1976, т. 2: 284); *І щоби той прославлений / Твій «епохальний день»* («Новому Проломові» в альбом») (Франко 1976, т. 2: 380); *Там город преславний Дрогобич лежить, / Преславний, та не дуже. [...] Те ж лепські горожани...* («Похвала Дрогобича») (Франко 1976, т. 2: 349); **(7) макоронічне мовлення**: *В Віденській каварні баталія, стонъ. / «Что сіє і кто вы таковскій? / Бач, Гневош – гонитель, новий фараон / А мученик став Молчановський* («Сучасний літопис [1884], II лютий, 5 лютого») (Франко 2008, т. 52: 40); **(8) абсурдні висловлювання**: *– Від боржників банку на раду й борбу / З'їздяться в сей день делегати, / І доктор Іскрицький прибув, лиш забув / Свою твердість з собою*

узяти («Сучасний літопис [1884], 16 марта» (Франко 2008, т. 52: 47); (9) *алогізми, конфабуляція*, порівн.: *Панам вже і верби зародять грушки / Вже й курка у них кукаріче: / На панські селедці, хліби й галушки / Збираються «Kółka rolnicze» («Kółka rolnicze» – пер. з поль.: «Рільничі гуртки» – Т. К.) («Сучасний літопис [1884], II лютий, 22 лютого»)* (Франко 2008, т. 52: 42); (10) *акцентовані тавтологічні конструкції*, наприклад: *Гов! – крикнув Сільвестер, – Не пхаться / У Почаїв здалека і з близька! / Там шизма! Сама Богородиця там, / Як чуємо й та шизматицька!* («Сучасний літопис [1884], II лютий, 10 лютого») (Франко 2008, т. 52: 40); (11) *мовна гра з актуалізацією протиставлення номінацій, пов'язаних із маніпулюванням їх прямим і переносним значеннями*, порівн.: *А в «Новом проломгъ» тривога і ляк, / І головоломка велика: / Не знають, що ліпше, чи зв'ялий «Бодякъ», / Чи кепська риплива «Музыка»* («Сучасний літопис [1884], I січень, 20 січня») (Франко 2008, т. 52: 39); *Чом «Слово» на «Правду» раз в раз ворогує? / Бо правди-то іменно «Слову» хибує* (««Слово» і «Правда»») (Франко 2008, т. 2: 283); (12) *актуалізація експресивних синтаксичних конструкцій*, насамперед: (а) *риторичних питань*, наприклад: *А там в семінарії що з це за рух, / За гамір, за публіка? / З свічками повзуть настоятелі в круг, / Між собою шукають чоловіка* («Сучасний літопис [1884], II лютий, 18 лютого») (Франко 2008, т. 52: 41); (б) *окличних речень*, порівн.: *Непросте ж вино розбудило в нім, бач, / Такі чуття огнисті! / Се патрам на радість, а Русі на плач / Були, мабуть, Lacrimae Christi* (пер. з лат. Lacrimae Christi: «Сльози Христові» – ідеться про знамените італійське вино – Т. К.) («Сучасний літопис [1884], II лютий, 17 лютого») (Франко 2008, т. 52: 41), *О радість! Из Відня по праці важкій / Вертаються руськїї люде* («Сучасний літопис [1884], II лютий, 15 лютого») (Франко 2008, т. 52: 40); (в) *оригінальних звертань*, наприклад: *О радуйся, Риме! Багате зерно / Збереш ти із руських повітів!* («Сучасний літопис [1884], II лютий, 16 лютого») (Франко 2008, т. 52: 41). Чимало в текстах епіграм (г) *вигуківих конструкцій*, що підвищує їх емоційну тональність, наприклад: *О, стій там* («Амврозію Яновському») (Франко 1976, т. 2: 380); *О, слава вам, «Слово» з «Проломом» ураз...* («Сучасний літопис [1884]», 10 марта») (Франко 2008, т. 52: 46); *О, руськая мова...* («Сучасний літопис [1884], I січень, 1 січня») (Франко 2008, т. 52: 39); *О радуйся, Русе, від днеся!* («Сучасний літопис [1884], I січень, 5 січня») (Франко 2008, т. 52: 39); *«а дзусь!»* («Сучасний літопис [1884], Цвітень, 1 цвітня») (Франко 2008, т. 52: 50); *Гурра! Пчинається март, а для поляків «горжкі жалі»...* («Сучасний літопис [1884], 1 марта») (Франко 2008, т. 52: 44); *Брр-брр-брр! [...] Ах! Ах! Ах...* («Шумка О. Павликова», т. 2: 383); *«Гов!»* («Сучасний літопис [1884], II лютий, 10 лютого») (Франко 2008, т. 52: 40) та ін.: презентують особливий «вилив» емоцій.

Епіграми – презентанти комунікативного жанру ущипливості, однак часто вони моделюються у формі комунікативних жанрів *іронійних побажань* чи *спонукань до боротьби з недоліками*, критичним їх осмисленням, наприклад: *Платить лиш, голубчики! Все заплатить, / Капітал весь до цента! / То з ласки ми вас зліцитуємо – жить! – / Лише за самі процента* («Сучасний літопис

[1884], 5 марта») (Франко, т. 52: 45); **наказу**: *Щоб руської будущини / Ти був чуткая страж!* («“Новому Проломові” в альбом») (Франко 1976, т. 2: 380); **сподівання**, наприклад: *Дай бог, щоби неправдою / Був скорбний голос наш, – / Щоб руської будущини / Ти був чуткая страж!* («“Новому Проломові” в альбом») (Франко 1976, т. 2: 380); **рекомендації**, порівн.: *Він ходив – слова збирав, / А з тих слів – стихи уклав, / Але ще б му раз ніти, / Духу до стихів найти* («Словар-поет») (Франко 1976, т. 2: 283); **докору**: *О Дранмор, Дранмор, німче вузловатий, / Яку ти муку навернув на мене, / Смерть закрива мені життя ясенне / Й не хоче щезнути з моєї хати...* («До Дранмора», прочитавши його поему “Reguіem”) (Франко 1976, т. 2: 284); **співчуття, жалю**, наприклад: *В далекім Римі ти поліг: змогли / Тебе літа і невсипуці труди!* («Амврозію Яновському») (Франко 1976, т. 2: 380); **прокляття**, порівн.: *А най же їх дундер свисне! / Завалили жур* (пер. з нім.: *Це жарт і ганьба!* – Т. К.) («Шумка О. Павликова») (Франко 1976, т. 2: 383). Переважають мовленнєві жанри ущипливого сподівання й ущипливого спонукання.

Перераховані мовні засоби, а також змодельована орнаменталіка, мовленнєві жанри, зрозуміло, вдало поєднуються, аплікується в коротких текстах епіграм, роблячи їх насиченими образністю та емоційністю й презентуючи яскраві прагматичні смисли.

Висновки. Епіграми І. Франка ґрунтуються на його лінгвософії: це наслідок його інтелектуальної і лінгвокреативної діяльності, яка базується на особливостях його художнього мовомислення, що вербалізує світогляд письменника, його моральні переконання, моральний імператив. Думки письменника виражаються у відповідному критично-оцінювальному ставленні до людей, суспільства, відповідних фактів і подій; критерії оцінки персон, їхніх дій і вчинків забезпечуються внутрішнім переконанням письменника про вияв аксіологічної опозиції *добро* і *зло*. Мовомислення І. Франка загалом характеризується виражено критичним підходом до аналізу довкілля, що й вказує на схильність письменника майстерно моделювати дискурс епіграми. Філософ пропонує своїм читачам поміркувати разом із ним про істинність буття.

Серед принципів моделювання епіграм – свідомий підбір предмета епіграми, поєднання понятійного, концептуального й художнього його бачення; інтелектуальна нетерпимість до негативних фактів довкілля, виразна дотепність. Для епіграм характерний комунікативний жанр ущипливості, що в дискурсі філософа поєднується з іншими мовленнєвими жанрами – рекомендації, сподівання, настанови, спонукання, докору, побажання, зауваги та ін. Одна з характерних рис мовомислення письменника – майстерність у моделюванні іронії. І. Франко творить епіграмами-філософами, епіграмами-присвяти, епіграмами-описи політичного, естетичного, ціннісно-оцінювального, емоційно-чуттєвого спрямування, епіграмами-самокритики чи епіграмами-самоіронії.

Епіграми, змодельовані І. Франком, демонструють притаманну йому здатність висловлюватися коротко, стисло, чітко, але одночасно демонструвати масштабне, глобальне, всеохопне бачення проблеми, талант зрозуміло й прозоро презентувати критично-сатиричний дискурс, моделювати його, насичуючи образними засобами,

яскравою зображальною презентативністю, реалізацією атракційності й вербалізації життєвої правдивості.

Епіграми І. Франка – це не лише втілення в невеликому за обсягом тексті глибокої за сутністю думки, але водночас і форма передачі на письмі особистих, інтимних вражень і думок, що демонструє високий рівень оволодіння соціальним досвідом, мудрий спосіб розв'язання пізнавальних, повчальних і морально-побутових завдань, критичне ставлення до своєї персони.

Більшість епіграм побудована на контрасті – особливо підкресленій протилежності в рисах характеру людей, предметів чи явищ для увиразнення зображуваного. Контраст лежить в основі композиційно-стилістичного принципу розгортання думки, що полягає в динамічному протиставленні двох змістовно логічних (часом і підкреслено алогічних) чи структурно-стилістичних планів викладу, що мотивовано невдоволеністю ситуацією, прагненням її змінити, спонукати до її переосмислення, спробою подолати застарілі та нераціональні дії, поведінку загалом, спонукання до активізації критичного стилю мислення щодо світосприйняття і світорозуміння, підвищення відповідальності людини за зміст і спрямованість своєї діяльності, ефективність духовної і практичної самореалізації.

Епіграми І. Франка – це його дороговкази, заповідальні формули, перестороги. Без сумніву, епіграми письменника є не лише блискучими зразками моделювання цього жанру, але й важливим джерелом усвідомлення реалій тогочасної епохи, власного життя.

Жанр афоризму називають добре відредагованим романом, а жанр епіграми за аналогією можна номінувати добре відредагованим сатиричним текстом.

Перспективу дослідження вбачаємо в можливості виокремлення нового наукового вчення – *лінгвістика епіграми*, що розвивається в межах теорії еґо-тексту, а також описування характерних мовленнєвих та мовно-літературних жанрів еґо-текстового простору української лінгвокультури.

Література

1. Бандурко, З. В. Епіграма в лірико-епічному дискурсі Еріха Кестнера [В:] *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 17, т. 1, 2022. http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/17/part_1/20.pdf [Bandurko, Z. V. Epigram v liryko-epichnomu dyskursi Erikha Kestnera [V:] *Zakarpats'ki filolohichni studiyi*. Vyp. 17, t. 1, 2022. http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/17/part_1/20.pdf]
2. Гарачковська, О. Епіграма на шпальтах «Літературної України» [В:] *Український інформаційний простір* 1 (3), 2019: 134–145. [Harachkovs'ka, O. Epigram na shpal'takh «Literaturnoyi Ukrayiny» [V:] *Ukrayins'kuu informatsiynuu prostir* 1 (3), 2019: 134–145.]
3. Зосимова, О. В. Мотив *vanitas* в українській та англійській бароковій епіграмі [В:] *Наукові записки Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди*. Сер: Літературознавство. Вип. 4 (1), 2013: 70–84. [Zosymova, O. V. Motyv *vanitas* vukrayins'kiy ta anhliys'kiy barokoviy epigrami [V:] *Naukovi zapysky Kharkiv. nats. ped. un-tu im. H. S. Skovorody*. Ser: Literaturoznavstvo. Vyp. 4 (1), 2013: 70–84.]
4. Клим'юк, Ю. І. «Художньо-стильові особливості епіграм та ксеній Івана Франка» [В:] *Питання літературознавства* 5, 1998: 37–49. [Klym'yuk, Yu. I. «Khudozhn'o-styl'oviosoblyvosti epigram ta kseniy Ivana Franka» [V:] *Pytannya literaturoznavstva*. Vyp. 5, 1998: 37–49.]

5. Космеда, Т. А. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу, Дрогобич: Коло, 2012. 372 с.
[Kosmeda, T. A. Ego і Alter Ego Tarasa Shevchenka v komunikatyvnomu prostori shchodennykovoho dyskursu, Drohobych: Kolo, 2012. 372 s.]
6. Космеда, Т. А. «Лінгвокреативність С. І. Дорошенка в моделюванні его-текстів: жанр віншування-привітання-присвяти» [В:] *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харків. нац. пед ун-ту ім. Г. С. Сковороди, вип. 50, 2019, 7–17.
[Kosmeda, T. A. «Linhvokreatyvnist's. I. Doroshenka v modelyuvanni ego-tekstiv: zhanr vinshuvannya-pryvittannya-prysvyaty» [V:] *Linhvistychni doslidzhennya*: zb. nauk. pr. Kharkiv. nats. ped un-tu im. H. S. Skovorody, vup. 50, 2019, 7–17.]
7. Марчук, Г. Новаторство Івана Франка у збагаченні жанрових форм сатиричної прози.
<https://lib.if.ua/franko/1327413372.html>
[Marchuk, H. Novatorstvo Ivana Franka u zbahachenni zhanrovyykh form satyrychnoyi prozy. <https://lib.if.ua/franko/1327413372.html>]
8. Миненко, Ю. Епіграми ігумена Віталія – зразок барокової ідентичності [В:] *Studia methodologica*. 46, 2018: 60–70.
[Mynenko, Yu. Epiramy ihumena Vitaliya – zrazokbarokovoyi identychnosti [V:] *Studia methodologica*. 46, 2018: 60–70.]
9. Немченко, І. «Жанрові модифікації комічних мініатюр Петра Ребра» [В:] *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Вип. 23, 2018: 239–242.
[Nemchenko, I. «Zhanrovi modyfikatsiyi komichnykh Miniaturpetra Rebra» [V:] *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. Vup. 23, 2018: 239–242.]
10. Яремчук, І. М. «Тексти малих художніх форм в інтерпретаційному вимірі: лінгвостилістичний аспект» [В:] *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 15, 2021: 86–90.
[Yaremchuk, I. M. «Teksty malykh khudozhnykh form v interpretatsynomu vymiri: lnhvostylistychnyy aspekt» [V:] *Zakarpats'ki filolohichni studiyi*. Vup. 15, 2021: 86–90.]
11. Kosmeda, T. «Мовомислення Станіслава Лема в просторі письменницького афористикону» [В:] *Theoria et historia scientiarum*. Ed. Nicolaus Copernicus University. XIX, 2022: 105–122.
[Kosmeda, T. «Movomyslennya Stanislava Lema v prostori pys'mennyts'koho aforystykonu» [V:] *Theoria et historia scientiarum*. Ed. Nicolaus Copernicus University. XIX, 2022: 105–122.]

Список використаних джерел

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: Академія, 2007: 752.
[Literaturoznachyy slovnyk-dovidnyk / za red. R. T. Hrom'iyaka, Yu. I. Kovaliva, V. I. Teremka. Kyiv: Akademiya, 2007: 752]
2. Франко, І. Я. Гомерові епіграми. З затраченої праці Геродота «про життя Гомера». *Зібрання творів: у 50-и томах*. Київ: Наук. думка, 1977. Т. 8: 274–278.
[Franko, I. Ya. Homerovi epiramy. Z zatrachenoyi pratsi Herodota «pro zhyttya Homera». *Zibrannya tvoriv: u 50-y tomakh*. Kyiv: Nauk. dumka, 1977. T. 8: 274–278.]
3. Франко, І. Я. *Зібрання творів: у 50 томах* / редкол.: М. Г. Жулинський (гол.) та ін. Київ: Наук. думка, 2008–2009. Покажчик купюр / ред. Є. К. Нахлік. 2009: 110–112.
[Franko, I. Ya. *Zibrannya tvoriv: u 50 tomakh* / redkol.: M. H. Zhulyns'kyu (hol.) ta in. Kyiv: Nauk. dumka, 2008–2009. Pokazhchuk kupyur / red. Ye. K. Nakhlik. 2009: 110–112.]
4. Франко, І. Я. *Зібрання творів: у 50-и томах*. Поезія. Київ: Наук. думка, т. 2, 1976: 544.
[Franko, I. Ya. *Zibrannya tvoriv: u 50-ytomakh*. Poeziya. Kyiv: Nauk. dumka, t. 2, 1976: 544]
5. Франко, І. Я. *Додаткові томи до збір. тв. у 50-и томах*. Київ: Наук. думка, т. 52, 2008: 39–75.
[Franko, I. Ya. *Dodatkovyi tomy do zibr. tv. u 50-y tomakh*. Kyiv: Nauk. dumka, t. 52, 2008: 39–75.]

ASPECTUAL PRESENTATION OF THE IVAN FRANKO'S LINGUOPHILOSOPHY (BASED ON THE ANALYSIS OF THE WRITER'S EPIGRAMMATIC CREATIVITY)

Tetyana Kosmeda

Department of Romance Languages and World Literature, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Abstract

Background: Modern socio-political realities, phenomena and events contribute to the formation of a large number of agentive nouns-neologisms as a special productive lexical-grammatical class of words of the hybrid type – subject-proper words. Language game, irony, humour, and sarcasm are modelled more often, which leads to the actualization of varieties of a wide palette of word meanings and their shades, with the help of which pragmatic meanings are simulated, primarily for the grammaticalization of the category of evaluation.

In contemporary Ukrainian linguistics, the theory of ego-text is actively developing, projected onto the study of the heritage of refined linguistic personalities, among which Ivan Franko belongs. The study of ego-text contributes to understanding the nature of personal linguistic space, the uniqueness of language thinking, linguistic creativity, communicative strategies, and tactics that manifest themselves in the creation of personal intimate texts. Ego-text is a personal text created by a linguistic persona through the prism of their *own self*. It is based on a dialogue with the *Alter Ego*, *one's own memory*, and *Others*, and is grounded in personal experience acquired in the context of the individual's existence within a particular culture at a specific time and in a specific space. Ego-text captures manifestations of feelings, intentions, intimate thoughts, hopes, dreams, assessments, characteristic speech features, psychotype, and character. Ivan Franko's epigrams have not yet been the subject of research as representatives of the author's ego-text.

Purpose: Aspectually delineate the uniqueness of the Ukrainian-language epigrammatic discourse of Ivan Franko in light of the possibilities of its multi-aspect analysis, including within the framework of the theory of ego-text. The following tasks are aimed at outlining the research approaches to the interpretation of the epigram genre; elucidating the issues of Franko's epigrams and their addressees; characterizing the linguistic means utilized by the writer in the discourse of epigrams, highlighting the peculiarities of the semantic and pragmatic load of the epigrammatic discourse, the specificity of implementing the category of evaluation; generalizing the types of epigrams in their correlation with speech genres and identifying hybrid genres of epigrams created by Franko.

Results: The research conducted within the framework of the theory of ego-text is projected onto the study of Ivan Franko's linguophilosophy, as presented in the epigrams of the writer's linguistic persona as a particular type of discourse. This discourse reflects the author's skill in modelling figurative means (antithesis, epithet, metaphor, periphrasis, comparison, personification, allegory, macaronic speech, etc.), linguistic play, and in the unique actualization of expressive syntactic constructions. At the same time, the linguistic units of the epigrammatic text present individual-authorial intentions regarding the realization of their semantic and pragmatic load, the original framing of the category of evaluation. Ivan Franko's epigrams vividly reflect his intellectual and linguistic creative abilities. The writer verbalizes the speech genre of pithiness combined with communicative genres of recommendation, instruction, persuasion, reproach, wish, attention, etc. A characteristic feature of the writer's language thinking is his high skill in modelling irony using the contrast technique. Franko created various types of epigrammatic genres, such as philosophical epigrams, dedicatory epigrams, descriptions of political, aesthetic, axiological, emotional-sensory orientation, self-critical epigrams, or self-irony epigrams.

Discussion: Ivan Franko's epigrams are grounded in his linguosophy, which is a result of his intellectual and linguistic creative activity, based on the peculiarities of his artistic language thinking that verbalizes the writer's worldview and moral convictions. The writer's thoughts are expressed in a corresponding critical-evaluative attitude towards people, society, relevant facts, and events. The criteria for evaluating individuals, their actions, and their deeds are provided by the writer's internal convictions, which are based on the manifestation of an axiological opposition of *good* and *evil*.

Among the principles of modelling epigrams are the deliberate selection of the subject of the epigram, the combination of conceptual, conceptual, and artistic visions; intellectual intolerance towards negative environmental facts, and pronounced wit.

Ivan Franko's epigrams are not only an embodiment of deep thoughts in a concise text but also a form of conveying personal, intimate impressions and thoughts in writing, demonstrating a high level of mastery of social experience, a wise way of solving cognitive, instructive, and moral-domestic tasks, and a critical attitude towards oneself. They serve as his signposts, admonitions, and cautionary formulas.

Keywords: discourse, ego-text, epigram, Ivan Franko, category of evaluation, linguophilosophy, linguistic personality, pragmatics, semantics.

Vitae

Tetyana Kosmeda – Ukrainian linguist, Doctor of Philology (2001), Professor (2003, Ukraine), Titular Professor (2011, Poland), Member of the Ukrainian Studies International Association (Kyiv), Member of the French Studies International Association (Lviv), the author of 20 monographs and more than 400 research works.

Research interests: gender linguistics, discourse linguistics, linguoaxiology, linguoconceptology, linguopersonology, communicative linguistics, lexicology, lexicography, paremiology, linguagraphy, Ukrainian grammar, pragmalinguistics, sociolinguistics, ego-text theory, comparative studies of Slavic languages.

Correspondence: tkosmeda@gmail.com

Надійшла до редакції 26 лютого 2024 року
Рекомендована до друку 20 березня 2024 року